

Kvinderne og Universitetet.

(Efter Prof. Dr. H. v. Scheel: Frauenfrage und Frauenstudium.)

Medens Nordamerika allerede har flere kvindelige Universiteter, har det i Evropa som bekjendt hidtil egenlig kun været ved Universitetet i Zürich, at de kvindelige Studerende have været repræsenterede efter en større Maalestok. Nu begynde de imidlertid ogsaa at vise sig ved andre Universiteter. Den bekjendte Ukas, der forbød russiske Kvinder at studere i Zürich, har kun haft til Følge, at Rusland, der hidtil har været det europæiske Land, som har afgivet flest kvindelige Studerende, nu sender sine videlystne unge Damer til andre Universiteter. I Fjor tilførte dette Forbud saaledes med ét Slag Universitetet i Bern tyve russiske kvindelige Medicinere, og omtrent en Sjettedel af samtlige Medicinere ved det nævnte Universitet er nu Kvinder. Det var disse ejendommelige Forhold, der bevægede den nationaløkonomiske Professor i Bern, Dr. H. v. Scheel, til at gjøre Spørgsmaalet om Kvindernes Universitetsstuderinger til Gjenstand for en Tale, som han i Vinter holdt i Anledning af den bernske Universitetsfest. Da det jo nu lader til, at dette Spørgsmaal i en nær Fremtid ogsaa vil faa praktisk Betydning hos os — det hedder jo, at flere unge Damer forberede sig til *examen artium* — kan der vel være Op-

fordring til at fremdrage de vigtigste Punkter af denne Tale.

Prof. Scheel fremhæver først, at Bevægelsen til Gunst for Kvindernes Adgang til Universiteterne ikke bør betragtes som en slet og ret Frugt af emanciperede Damers tilfældige Luner, der kunne svinde bort, ligesaa hurtigt som de ere fremstaaede; men han hævder tvært imod, at Kvindernes Krav paa Adgang til de hidtil næsten udelukkende af Mænd drevne Studier, har en dybere og vedvarende Grund, der maa søges i den hele Kulturbevægelse. Kvindens Forlangender, der, trods alle Hindringer, mere og mere trænge sig frem, fortjene en alvorlig Undersøgelse, og her bliver der da navnlig følgende tre Punkter, der bør prøves: hvori ligger Grunden til Spørgsmaalets Fremkomst? For det Andet: af hvad Natur vil Kvindernes Universitetsstudium være og hvorvidt kan det tillades? For det Tredje: hvilke Konsekvenser vil det føre med sig?

Lad os nu høre, hvad Scheel siger om disse Punkter: Enhver, der er blot nogenlunde fortrolig med Nutidens sociale Bevægelse og de Fordringer, der stilles af de forskellige Samfundslag, véd meget vel, at Kvindernes Forlangende om Adgang til højere Studier, højere Fordannelse og tilsvarende Stillinger ingenlunde er den eneste sociale Fordring, som stilles af dem eller i deres Navn. Vi have tvært imod her at gøre med en hel Kreds af Fordringer, der dels vedrøre Kvindens retlige og politiske, dels hendes økonomiske Stilling, der paa den ene Side tilsigte en Udvidelse af Kvindens Virksomhedskreds, paa den anden Side en Indskrænkning i Exploiteringen af den kvindelige Arbejdskraft, forsaavidt Familienlivet herved lider Skade. Disse Krav udgjøre i Forening

det, man kalder «Kvindesagen» eller «Kvindespørgsmaalet», der atter kun er en Del af de Fordringer og Spørgsmaal, der lade sig sammenfatte under Navnet «sociale Spørgsmaal». Ligesom nu Nutidens store sociale Spørgsmaal er opstaaet paa Grund af den Omvæltning i vore økonomiske Tilstande, der begyndte i det forrige Aarhundredes anden Halvdel, i Forbindelse med de Forandringer, i vor økonomiske og politiske Lovgivning, som den store franske Revolution fremkaldte, — saaledes forklares Kvindespørgsmaalets Fremstaaen ogsaa ved de Forandringer i Kvindens økonomiske Stilling, der i den nyere Tid have fundet Sted. Hvilke ere nu disse Forandringer? For at forstaa dem maa vi kaste et Blik paa Kvindens Stilling under Fortidens økonomiske Forhold.

Inden Fortidens Naturaløkonomi ret var gaaet over til Nutidens Pengeøkonomi, i hvilken den store Industri, Fabrikindustrien og Arbejdsdelingen have udviklet sig i den Grad, at det enkelte Samfundsmedlem nu direkte kun frembringer en forsvindende Del af de Produkter, han forbruger, — inden dette skete, var Kvindens Arbejds-kreds en ganske anden end nu. Den Gang spillede Husindustrien en overvejende Rolle, og den største Del af Familiens vigtigste Forbrugsartikler frembragtes i Hjemmet: i Hjemmet blev Klæderne spundne, vævede og forfærdigede; i Hjemmet tilberedtes Sæbe, Lys og en Mængde Smaating, som vi nu købe i Butiker eller ude af Huset; for Børnenes Opdragelse var der da ikke sørget saa omfattende som nu ved offentlige Anstalter og de rummelige Boliger saavel som den Omstændighed, at Landlivet og Agerbruget trængte sig helt ind i selve Byerne, tillod endog Bybeboerne at have en talrigere Husstand og selv avle en Del af de nødvendige animalske og vegetabilske

Raaprodukter. Disse Virksomheder tilfaldt ganske naturlig for en stor Del Familiens kvindelige Medlemmer, og Kvindernes huslige Virkekreds var derfor meget stor og mangesidet, saa at de — hvad enten de vare gifte eller ugifte, unge eller gamle — kun forholdsvis sjelden vare nødte til at søge Erhverv udenfor Huset, da der i Hjemmet var tilstrækkelig Anvendelse for deres Kræfter og Evner. Den Gang havde ogsaa Middelstandens Kvinder — hvilke ved dette Spørgsmaal fortrinsvis maa komme i Betragtning — en Plads og en Virksomhed, som Kvindesagens Idealister nu forgæves ønske dem tilbage.

Men efterhaanden som den ny Industriudvikling skred frem, forandredes disse Forhold: Efterhaanden som Arbejdsdelingen udviklede sig, gik Husindustrien for en stor Del over til at blive Haandværker- og Fabrikindustri; ja ikke alene ophørte flere Arbejder, saasom Spinden og Væven, at være Gjenstand for Husflid, men Kvinderne fortrængtes endog ganske fra Arbejder, de tidligere havde udøvet, saasom Bagen, Snedkren og Sæbefabrikation. Efterhaanden som Bylivet mere koncentreredes, trængtes Landlivet og de landlige Virksomheder ud af Byerne; Byernes Tilvoxen fordyrede og indsnævrede Boligerne og derved Pladsen for de nu ikke mere fuldt sysselsatte kvindelige Familiemedlemmer; Livets Fornødenheder bleve mere forfinede og komplicerede, saa at den huslige Kunstfærdighed ikke længere forslog. Og saaledes se vi da, at Kvindernes Arbejden efterhaanden trænges ud af Huset, og at Kvinderne trænges bort fra deres tidligere Arbejds-kreds.

Hertil kommer nu den Omstændighed, der netop har en særlig Betydning for Middelklasserne i Byerne, at Indgaaelsen af Ægteskab er bleven vanskeligere, og at Hen-

sidden i ugift Stand er bleven hyppigere og længere; herved fremkaldes der da ligeledes et Overskud af kvindelige Kræfter. Tilstedeværelsen af dette uheldige Forhold er notorisk, og Grundene dertil maa dels søges i den forfejlede Opdragelse af vore Kvinder, dels deri, at de nuværende Erhvervsforhold gjør det vanskeligere for Mændene at indgaa Ægteskab, medens forskellige af Nutidens Indretninger og Vaner gjør dem det lettere at forblive ugifte.

Alle disse Grunde bidrage nu til at fremkalde Familielivets Opløsning, den gamle Husordnings Tilintetgjørelse, kvindelige Arbejdskræfters Fribliven, og Nødvendigheden af udenfor Huset at søge nye Virksomheder for Kvinderne. Saaledes er det blevet nødvendigt, at Kvinden ligesom Manden virker med i det offentlige økonomiske Liv.

En saadan økonomisk Ligestillen af de to Kjøen er — dels af lignende, dels af andre Grunde — allerede for længe siden bleven gennemført i de saakaldte lavere Klasser. Ja, her er man endog gaaet saavidt i denne Retning, at Familielivet derved er blevet forstyrret, og den kvindelige Arbejdskraft er bleven Gjenstand for en kulturfjendlig Exploitering, saa at det i høj Grad synes at maatte ønskes, at Kvindernes Arbejden — men ganske vist ikke deres Arbejdskreds — for disse Klassers Vedkommende atter bliver begrænset. Og ligesom den økonomiske Nødvendighed i disse Klasser har ført til, at begge Kjøen efter en udstrakt Maalestok tage Del i mange Arbejdsgrene, (hvortil der forøvrigt svarer en næsten fuldstændig Lighed i den aandelige Dannelse) — saaledes fører de økonomiske Forholds Udvikling en stedse større Del af Samfundet videre ad denne Vei, og over en stedse

stærkere Indflydelse ogsaa paa Middelklassens Kvinder, og da naturligvis navnlig paa Middelklasserne i Byen. Og hvor denne Tvang foreligger, der er det aldeles berettiget, at Kvinden træder ud af Familien for at skaffe sig et selvstændigt Erhverv. Sligt bør ikke alene undskyldes, men bør ligefrem understøttes.

Nu opstaar imidlertid Spørgsmaalet: hvilke Erhvervsgrene skulle og kunne disse Kvinder gribe til? Om Besvarelsen af dette Spørgsmaal kunde der overhovedet ikke være opstaaet nogen Strid, hvis man ikke havde trot her at maatte gjøre andre Synspunkter gjældende end ved de tilsvarende Forhold i de lavere Klasser, og hvis Sagen ikke her havde forholdt sig anderledes, for saa vidt de to Kjøen ikke her ere i Besiddelse af samme Dannelse, men denne Lighed først maa bringes tilveje. Og netop om dette sidste Punkt har der hævet sig en endnu ikke udjævnet Strid: medens Ingen kan nægte, at en tvingende Nødvendighed byder Middelstandens Kvinder at søge nye Erhvervsgrene, og at de ikke kunne gribe til dem, der passe for deres Klasse, uden først at være i Besiddelse af den tilsvarende Dannelse, — strides der, om Kvinder overhovedet kunne naa den Dannelse, Mænd i de højere Klasser og Middelstanden ere i Besiddelse af, og om denne Dannelse passer for dem og bør efterstræbes. Og medens denne Strid staar paa, er det kun hist og her lykkedes Kvinderne at tilkæmpe sig en friere Stilling i Erhvervslivet. En Virksomhed, som vist intet fornuftigt Menneske vil nægte naturlig tilkommer dem, nemlig Opdragerinde- og Lærerindevirksomheden, er mere og mere blevet overfyldt; i den nyere Tid er det nu blevet dem muligt, at konkurrere med Mændene i Post- og Telegrafvæsenet; og forskellige Kvindesamfund bestræbe sig for at gjøre

Middelstandens Kvinder skikkede til Handelsvirksomhed og til industriel Virksomhed. Og vi se, at overalt, hvor Kvinden er traadt ud i det offentlige Forretningsliv, har Publikum hurtigt vænnet sig hertil og føler sig tilfreds dermed. Og hvorfor skulde man ogsaa mindre gjerne se Kvinder arbejde sammen med Mænd paa Telegrafkontorer og Handelskontorer end se dem deltage i det langt haardere Markarbejde og det baade aandelig og legemlig langt usundere Fabrikarbejde? Skulde det maaske være farligere for Middelklasserne og de højere Klasser end for de lavere, om Skrankerne mellem Kjønnene ikke mere kunne opretholdes saa strængt?

Denne Udvidelse af Virksomhedskredsen gaar imidlertid kun langsomt for sig, og understøttes kun meget svagt af de offentlige Myndigheder, navnlig for saa vidt angaar Oprettelsen af tilsvarende Dannelsesanstalter for Kvinder. Mangelen paa hensigtssvarende Institutioner, saavel som den fra de tidligere Forhold nedarvede Sky for at træde ud i det offentlige Liv, holder mange Kvinder tilbage herfra, og lader dem i eller udenfor Familien vegetere videre, idet de føre et halvt uvirksomt Liv eller, som et lille Tilskud til deres Underhold, fortjene en kneben Løn, medens de skabe en skadelig Konkurrence for de Kvinder, der ganske maa og ville leve af deres Arbejde. Heraf opstaar der da atter usunde Forhold og moralske Misligheder og nye Spørgsmaal, som vi imidlertid ikke her kunne gaa ind paa.

Imidlertid voxer stadig Trangen til passende og lønnende Beskæftigelser for Middelstandens Kvinder, og hertil kommer endnu en Omstændighed, der har stor Betydning for Besvarelsen af vort Spørgsmaal. Jeg mener den stadige Udbredelse af almindelig Dannelse og af Interessen

for offentlige Anliggender, Noget, det moderne Kommunikationsvæsen, Literaturen, Pressen og Nutidens politiske Institutioner føre med sig. Videnskaben lever ikke længere i sin tidligere tilbagetrukne Stilling; men dens Frugter komme i stedse større Omfang stedse videre Kredse til Gode, og paa en lignende Maade gaar det med Deltagelsen i det politiske og offentlige Liv; og efterhaanden som den aandelige og politiske Kultur bliver almindeligere, bliver ogsaa Trangen hertil større. Skulde det nu være troligt eller muligt, at denne Bevægelse lod sig indskrænke til Mændene? Ganske vist ikke! Den gennemtrænger hele Folket, og de højere Lag forholdsvis stærkere end de lavere, og den paavirker naturligvis ogsaa Kvinderne. Disse modtage og forlange atter en større Andel i dette Kulturliv, og som en Følge heraf i de paagjældende Anstalter og Stillinger. Uvilkaarlig tvinges Stat og Samfund til at skabe flere Dannelsesanstalter og gøre dem tilgængelige for Kvindekjønnets. Med Dannelsens Tiltagen stiger paa en ganske naturlig Maade Muligheden af en Ligestillen af Mænd og Kvinder, saavel som disses Krav herpaa. Det er en Følge heraf, at Kvinderne stedse mere energisk gøre Fordring paa Ligeberettigelse med Mændene i Kulturbestrebelse og i Kampen for Tilværelsen, og at særlig Middelstandens Kvinder forlange at trænge op til disse højere Virksomheder, der tidligere kun vare tilgængelige for Mændene. At dette Forlangende er berettiget kan næppe benægtes, naar det staar fast, at Kvindernes Virksomhedskreds maa udvides, og naar det maa indrømmes, at man ikke uden videre kan tilraade Kvinder, der føle et højere Kald i sig, at slaa sig til Ro med lavere Beskæftigelser.

Ganske vist kommer der nye Vanskeligheder til, naar

man til Spørgsmaalet om det Nødvendige og det Beret-
tigede i Kvindernes Bestræbelser for at udvide deres Virk-
somhedskreds, føjer Spørgsmaalet om deres Evner. Man
kan nemlig meget vel i al Almindelighed besvare hine
to Spørgsmaal bekræftende, men dog sige, at det ikke
vil være muligt at give Kvinder Adgang til de højere Virk-
somheder, der forudsætte en videnskabelig Dannelse, fordi
de ikke ere i Stand til at erhverve sig en saadan og fordi
deres berettigede Stræben efter disse Virksomheder dog
ikke vil føre til noget varigt Resultat og hverken for-
bedre Kvindekjønnets eller Samfundets Forhold.

Man indvender i saa Henseende, at den kvindelige
Hjærnes Bygning sammenlignet med Mandens viser, at
der i den ikke kan bo den fornødne Tænkedygtighed.
Hertil skal jeg kun bemærke, at videnskabelige Avtoriteter
tilbagevise saadanne Slutninger fra Hjærnemassen til
Tænkedygtigheden som forhastede. — Dernæst paastaar
man, at Kvindens fysiske Forhold i det Mindste til Dels
ville forbyde hende hine Virksomheder, fordi der f. Ex.
ved mange medicinske Operationer udfordres flere Kræfter,
end hun raader over, og fordi hendes legemlige Konstitu-
tion og hyppigere Sygdomstilfælde ville medføre Afbrydel-
ser i Virksomhedens Udøvelse. For at afkræfte denne
Indvending, behøver man kun at henvise til den Kjends-
gjerning, at Kvinder i de saakaldte lavere Klasser ofte
arbejde ligesaa strængt som Mændene, og at de der maa
paatage sig saa vanskelige legemlige Arbejder, at noget
Tilsvarende næppe forekommer i de højere Virksomheder.
Det vil her altsaa kun komme an paa en Udvikling af
Muskelkraften. — For det Tredje henviser man, idet man
ser bort fra fysiologiske Beviser, til Kvindernes alminde-
lige aandelige Inferioritet og til deres notoriske Udygtighed

til at tænke saa intensivt logisk og dømme saa objektivt som Mændene. Men denne Paastand beviser ikke Noget; thi selv om man indrømmede, at den var sand, maatte man saa ikke svare, at Undervisnings- og Dannelsesanstalterne for Kvindekjønnets ere ulige mere mangelfulde end de, der ere bestemte for Mændene, og at Forsøget paa at bi-bringe Kvinderne samme aandelige Dannelse først maa gjøres, før det kan betragtes som mislykket? Jeg hævder, at Forsøget ikke er gjort, at det maa gjøres, og at Kvinderne ere berettigede til at forlange, at der ofres det Fornødne herpaa.

Jeg kommer nu til den sidste Indvending, der rigtig nok forekommer mig endnu mindre at kunne udholde en alvorlig Betragtning, ihvorvel den netop er særlig yndet af dem, der gjerne vilde afvise hele Spørgsmaalet. Jeg mener den, der gaar ud paa, at det skulde være usømmeligt og ukvindeligt, om Kvinden traadte ud i det offentlige Liv, hvortil føjes den Paastand, at dette ikke alene vilde føre til ligefrem latterlige Konsekvenser — f. Ex. den, at vi tilsidst maatte faa kvindelige Soldater og Officerer — men endog forstyrre al Tugt og Sædelighed og den hele sociale Ordning. — Ja, ved at slaa ind paa denne ny Vej, vil ganske vist Mangt og Meget af de gamle Forhold gaa tabt, og en Del af den . . . skal jeg sige Duft eller Fernis?, der i de højere Klasser hvilede og til Dels endnu hviler over Forholdet mellem Kjønne, vil blive udvisket, og dette vil til Dels være til Skade, men forhaabenlig til Dels ogsaa til Forædling af dette Forhold, naar Kjærlighed og Agtelse forbinder sig med et paa samme Dannelse og samme Stræben hvilende Venskab. Hvad nu det Latterlige angaar, saa deler jeg ikke den Frygt, at Nutidens Damer som de gamle Germanere

skulde føle Trang til at drage i Felten, eller at de skulde blive underordnede den almindelige Værnepligt, — de Omkostninger, Nutidens Hære allerede nu udkræve, ville vel forhindre Sligt. At man ikke skulde kunne vænne sig til at se Kvinder beklæde Embedsstillinger, selv høje Embedsstillinger, forekommer mig ikke rimeligt, da man dog ikke finder det latterligt at se Kvinder som Regenter endog i store mægtige Riger. Naar Kvinden som Konge og Daglejer er Manden lig, hvorfor skulde hun da ikke kunne være det som Læge, Dommer og Embedsmand?

Jeg for mit Vedkommende ønsker ganske vist Sligt lige saa lidt som de Fleste, og jeg har lidt ondt ved ret at tænke mig en saadan Tilstand; men jeg tror, at det paa Grund af vor økonomiske og sociale Udvikling vil være nødvendigt, at vi forandre vore Anskuelser i disse Spørgsmaal, og jeg tror, at naar der spørges om det er mere upassende, at Kvinder arbejde som Mænd, end at de paa Grund af en utilstrækkelig Virksomhedskreds lide Nød, kan Svaret ikke vel være tvivlsomt.

Naar det af det Anførte fremgaar, at Kvinderne have et berettiget Krav paa Adgang til Virksomheder af højere Natur, saa er dermed ogsaa Besvarelsen af Spørgsmaalet om deres Berettigelse til Deltagelse i Universitetsstudierne givet: disse Studier ere jo en nødvendig Betingelse for at de senere kunne paatage sig Virksomhederne, og vil man det Ene, maa man ogsaa ville det Andet.

Imidlertid gjør man forskellige Indvendinger mod at give Kvinderne Adgang til Universiteterne. Man skyder sig saaledes hen under Manglen paa Plads og siger at ved de praktiske Øvelser, navnlig i det medicinske Fakultet, vilde Damerne optage Pladsen for de »egenlige» Studenter og saaledes hindre dem i deres Studier. Men det

er klart, at man, naar man fremsætter en saadan Indvending, stiller sig paa det Standpunkt, vi ikke kunne billige, idet man betragter Kvindernes Studeringer som mindre berettigede end Mændenes. — For det Andet paastaar man, ligeledes navnlig med Henblik paa de medicinske praktiske Øvelser, at Studiet af enkelte Grene af Videnskaben maa saare den kvindelige fine Følelse, og at Kvindernes Studeringer derved vise sig som unaturlige og utilstedelige. Hertil kan man kun svare, at dette er en ren Følelssag, som man maa overlade vedkommende Kvinder selv at afgjøre. Forøvrigt gaar det ikke an at anlægge de sædvanlige Følelsers Maalestok, hvor det gjælder Videnskabens Alvor. — For det Tredje indvender man endelig, at Kvindernes mangelfulde Fordannelse ikke tillader dem at lægge sig efter højere videnskabelige Studier. Hertil maa bemærkes: Naturligvis bør man med Hensyn til Fordannelse, Kundskabsmængde og aandelig Udvikling fordre lige saa meget af Kvinderne, som af Mændene; men hvor Mændenes Adgang til Universitetet ikke betinges af noget særligt Bevis for Fordannelse, der bør Sligt heller ikke forlanges af Kvinderne. Om dette er praktisk er et andet Spørgsmaal, der ikke kommer denne Sag ved. At Kvinderne imidlertid ikke skulde kunne opnaa en systematisk Aandsdannelse, er, som alt bemærket, ubevist; og hvor der er Mangler til Stede, der skal man forbedre de Anstalter, i hvilke Fordannelsen erhverves, og ikke forvexle Mangel paa Evne til at modtage Dannelse med Mangel paa Dannelse.

Vi have nu betragtet de forskjellige Indvendinger mod Kvindernes Universitetsstuderinger. Tilbage staar Spørgsmaalet, om disse Studeringer bør drives i Forening med Mændene, altsaa om det bør tillades paa vore nu

bestaaende Universiteter, eller om der bør oprettes særlige Universiteter for Kvinder.

Ganske bortset fra, at saadanne særlige Universiteter vilde medføre praktiske Vanskeligheder, idet de vilde udkræve dobbelte Omkostninger og dobbelte Lærerkræfter, saa forekommer det mig, at man ikke kan have nogen Betænkelighed ved at lade Kvinder og Mænd studere sammen, naar de uddannes til samme Forretninger, som de ogsaa senere maa udøve i Fællesskab. Det vilde sikkert være ubegrundet at gennemføre en Adskillelse mellem Kjønne ved Universitetet, naar denne Adskillelse dog ikke kunde opretholdes udenfor det og efter Studietiden. — Det er vel egentlig ogsaa kun det Ny ved den hele Fremtoning, der har givet Folk Ideen til en saadan Adskillelse. — Anderledes forholder det sig ganske vist, hvor Universiteterne saaledes som i England og Amerika ere højere med Pensionat forbundne Gymnasier.

Efter saaledes at have prøvet Sagens forskellige Sider, tror jeg at kunne betegne Følgende som Undersøgelens Resultat: en Udvidelse af Kvindernes, navnlig Middelstandens, Virksomhedsomraade er nødvendig; Kvindernes Universitetsstudium er en af Nutidens berettigede Fordringer, og Kvindernes Adgang til vore Universiteter lader sig ikke afvise.

For at gjøre Betydningen af denne Fordring klar, maa vi endnu lægge Mærke til, at naar Skridtet en Gang er gjort, vil det føre tre forskellige Konsekvenser med sig, der nødvendigvis maa paatrænge sig den, der er gaaet saa vidt. For det Første: det bør tillades de kvindelige Studerende at underkaste sig Universitetsexaminerne; for det Andet: saafremt de bestaa disse, bør der gives dem Adgang til de Embeder og Ansættelser,

hvortil disse Prøver give Ret; og for det Tredje: den politiske Stemmeret, og baade aktiv og passiv Valgret bør tilkjendes ikke alene studerede Kvinder, men alle dem, der have den samme aandelige Dannelse og den samme Arbejdskreds som Mændene. Men jeg maa give Afkald paa nøjere at belyse disse Konsekvenser; og jeg bekjender, at jeg gjerne giver Afkald herpaa; thi det er kun modstræbende, at man aabner for sig og for Andre Udsigten til en ny social Ordning, og man gjør det kun, naar man tvinges af Overbevisningen om, at den gamle er bleven saa stærkt rystet, at en Forandring er bleven nødvendig.